

УДК 821.161.2-32.02 Коцюбинський

НОВАТОРСЬКІ ІДЕЇ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО НА ШЛЯХУ ВІД КЛАСИЧНОГО РЕАЛІЗМУ ДО ІМПРЕСІОНІЗМУ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ТВОРЧОСТІ

Павло Рєзрут

Дубенський коледж Рівненського державного гуманітарного університету
вул. Шевченка, 54, м. Дубно, Рівненська обл., Україна, 35600
pavjkez@gmail.com

Рання творчість Коцюбинського прикметна як непростий, але свідомий та послідовний пошук власного творчого обличчя. М. Коцюбинський шукав найвиразніші, найекономніші, найбільш відповідні власним естетичним настановам засоби вираження думки. Задля цього він оволодівав новітніми надбаннями літературної техніки: барвистим живописом, акварельною легкістю малюнка, прийомом змалювання образу через сприйняття інших персонажів. Мета статті – проаналізувати ранні твори М. Коцюбинського, висвітлити кроки зростання його як талановитого письменника-класика від наслідування до пошуку власного стилю на основі аналізу ранніх оповідань.

Ключові слова: імпресіонізм, класичний реалізм, дидактизм, кордоцентризм, пейзаж, звуконаслідування.

Твори Михайла Коцюбинського – це, як зауважив С. Єфремов, «продукти великого художнього таланту, через широке людське серце перепущені й високою людяністю овіяні» [1, 545]. Він був із тих митців, хто прагнув оновити літературу, збагачувати художню форму.

Однак шлях Михайла Коцюбинського до літературних висот не був простим. У працях більшості сучасних дослідників зростання його як митця слова окреслено формулою «натуралізм – імпресіонізм – символізм», що дає адекватне уявлення про сферу його індивідуальних пошуків: від наслідування школи старшого покоління (І. Нечуя-Левицького, Панаса Мирного) до засвоєння нових художніх течій європейської прози ХІХ ст. і вироблених ними технік письма, що впроваджувалися уже на межі сторіч і збагачували епоху модернізму.

Перші спроби дослідження творчості Коцюбинського припали на 20-ті роки ХХ ст.: було впорядковано твори, звірено їх за першодруками, зібрано унікальний архів спогадів, побачили світ раніше не друкovanі твори. Верифікації творчого феномена Коцюбинського в контексті української літератури сприяли праці М. Зерова, С. Єфремова, А. Шамрая, П. Филиповича, С. Козуба, А. Лебеда та інших. Вони окреслили компаративні паралелі – Коцюбинський і Чехов, Коцюбинський і Горький, Коцюбинський і Мопассан. Однак у 30–80-х роках заангажована соціологічна критика трактувала творчість класика на догоду панівним ідеологічним доктринам, про що свідчать назви досліджень: «Співець класової правди» (А. Матківський, 1930), «За справжнього Коцюбинського» (І. Кулик, 1930), «Безвірник Коцюбинський» (А. Тарнопольський, 1930). У цьому ж дусі коментували твори письменника Ф. Приходько, Д. Міщенко (1957), М. Партолін (1965), М. Пархоменко (1986).

У 60-х роках було здійснено шеститомне академічне видання творів Коцюбинського (1961–1962). З'являються нові студії, зокрема ґрунтовне дослідження П. Колесника «Коцюбинський – художник слова» (1964), у якому здійснено спробу додати мистецькі критерії до усталеного в тогочасній критиці аналізу в дусі ідеологічних засад. Заслуговує на увагу дослідження Михайлини Коцюбинської «Образне слово в літературному творі» (1960) зі спробою проникнути у складну і неоднозначну смислову тропіку майстра, зокрема в імпресіоністичну поетику, хоча в радянські часи імпресіонізм засуджувався як буржуазне та занепадницьке мистецтво Заходу.

Нові спроби інтерпретації Коцюбинського, вільні від ідеологічного догматизму, з'явилися за кордоном. Естетичний підхід у аналізі творчості зафіксовано у монографіях Е. Вісневської «Про художню майстерність М. Коцюбинського» (1973, Польща), Е. Крюба «Михайло Коцюбинський і українська проза його часу» (1982, Франція).

Лише у наукових працях кінця 80–90-х рр. ХХ ст., зокрема авторства Ю. Кузнецова та В. Агеєвої, було зроблено рішучий перегляд оцінки творчості М. Коцюбинського: заявлено про імпресіоністичну поетику майстра, осмислено позареалістичні прийоми в його стилі, елементи модернізму.

У дослідженні «І ката, і героя він любив...» (2010) Я. Поліщук зосереджує увагу на принципово важливому переакцентуванні із зображальної на виражальну функцію мови, що робить М. Коцюбинського неперевершеним майстром слова, та розгляді творчості письменника у контексті європейських літератур. Автор подає такі етапи становлення таланту М. Коцюбинського: перші літературні спроби (1884–1895); освоєння натуралістичної манери (1895–1902); час модерної прози (1901–1905); від імпресіонізму до символізму (1906–1910); твори останніх літ життя (1911–1913).

Мета статті – проаналізувати ранні твори М. Коцюбинського, висвітлити кроки зростання його як талановитого письменника-класика від наслідування до пошуку власного стилю на основі аналізу ранніх оповідань.

Завдання, які вирішувалися в ході роботи:

- проаналізувати ідейно-художній зміст оповідань, мовні засоби;
- дослідити стильове новаторство М. Коцюбинського у змалюванні пейзажу та кольору;
- зробити висновки про елементи наслідування і нове у манері письма.

Для ранніх творів М. Коцюбинського характерним є естетичний пошук автора, його незвичайна для класичного реалізму манера письма, прагнення до зовсім нових художніх форм і засобів. Їм властиве поєднання глибокого ліризму і поетичності викладу, барвистості описів і досконалого, тонкого психологічного аналізу. Досконалість форми визначається її відповідністю змістові. Сам письменник зазначав: «З того, як художник трактує свої мотиви, можна пізнати його душу» [9, 140]. У ранніх творах він постає перед нами романтиком не тільки у сфері мистецтва, а й у переконаннях: «Демократія завжди романтична, і це добре, знаєте! Адже романтизм – найбільш людський настрій. Він перебільшує, ну, звичайно. Але ж перебільшує він добрі начала,

доводячи цим, яке велике жадання добра в людях» [6, 6]. У методі Коцюбинського реалістична проникливість поєднується з романтичним світовідчуттям, яке свідчить про його глибоку віру в перемогу добра над злом і світла над темрявою. З лона української пісні народилось оте лірико-романтичне начало, яке пронизує ранню творчість письменника. Дедалі успішніше оволодіваючи методом реалістичного відображення дійсності, Коцюбинський схиляється до типізації життєвих явищ, а не звичайного копіювання, фотографування.

Для написання своїх оповідань Коцюбинський обрав стиль, зумовлений його життєвими спостереженнями, світоглядом, культурою, характером, інтересами. Оскільки письменник був добре обізнаний з народним життям (працював учителем, цікавився та займався збором фольклорного матеріалу), то й сферою його творчих пошуків на ранньому етапі було народно-побутове життя. Звідси й манера застосування етнографічного матеріалу в ранніх оповіданнях:

- деталі хатнього інтер'єру: «В печі палав вогонь і червоним язиком лизав челюсті. В маленькій хаті було поночі, по кутках стояли діди. На постелі лежала стара жінка...» («Харитя» [8, 34]; Дмитрик «вискочив з душною низенької хати, що по самі вікна влізла в землю» («Маленький грішник») [8, 137]; «Баба поклала на скрині торбину, сіла під грубку...» («21 грудня, на Введеніє») [8, 62];

- деталі одягу: «свитка» («Андрій Соловійко»); «нешасні черевики», «вітром підшита сорочка», «літня китайчата хустка» («21 грудня, на Введеніє»); «вишивана сорочка», «прості чоботи», «чорний м'який капелюх», («Дядько та тітка»); «червоні кісники» («Харитя»); «здорові зашкарублі чоботи», «стара руда матрина юпка з клаптиками вати», «довгі рукава», «старенький картузик з одірваним козирком» («Маленький грішник»);

- особливості національної кухні: «борщ з сметаною, вареники з сиром до сметани, чи галушки...» («Дядько та тітка») [8, 72]; «змила в мисчині жменьку пшона, вкинула щіпку солі та зо дві чи зо три картоплини, налила в горщик води і приставила його до вогню» (приготування кулешу) («Харитя») [8, 34];

- народні звичаї і традиції: «Настав святий вечір. В Якимовій хаті кипіла робота. В печі тріщав вогонь та сичав борщ. Олена... крутила голубці на вечерю. Василько сидів долі та м'яв мак до куті...»; «Весело горить в хаті каганець. На столі стоїть кутя. Батько та дві сестрички сидять за столом, мати подає вечерю. Всі такі веселі, гомонять, радіють святечку. Хлопці та дівчата приносять вечерю, поздоровляють з празником...»; «Хлопець сусідин приніс вечерю. «Просили вас на вечерю батько й мати, і я вас прошу. Будьте здорові з святим вечором!» – проказав він дзвінким голосом, подаючи мисчину в хустці...». Всі люди радіють, весело, як Бог приказав, зустрічають велике свято...» («Ялинка»);

- народні релігійні вірування: «...в тіні лавка з сінником, а на цівці образ св. Саватія й Зосими, оборонців бджіл» («Дядько та тітка») [8, 70];

«...стала навколішки перед образами молитися Богу. Вона складала ручки, хрестилась, зітхала та здіймала очі догори і дивилась пильно на образ, де був намальований Бог-отець. Вона вірила, що Господь любить дітей і не дасть їх на поталу. Адже не дурно тримає він у руці золоте яблучко з хрестиком: певне, він дасть те яблучко добрій слухняній дитині. І Харитя... прохала у Бога здоров'я слабій матусі, а собі сили вижати ниву» («Харитя») [8, 36]; «Дмитрик поглядає в куток, де з чорних рам дивиться на його суворе обличчя Бога-батька, і здається Дмитрикові, що не варт він пробачення, що ніхто не дарує йому вини його...» («Маленький грішник»);

- описи зовнішності персонажів («лице земляне», «чорні зморщені губи, ніби зібрані на шнурок» («21 грудня, на Введеніє»); «чорне, як той чобіт, лице», «сиве волосся, як срібні нитки», «чорна чуприна», «густі брови», «блискучі, похмурі очі» («Андрій Соловійко»); «здоровенна постать», «здорове, червоне лице», «кучерява сива борода», «кучеряве волосся», «рум'яний вид», «черевата постать», «зібране на нитку лице», «лукаві очі», «обличчя плоске, без виразу», «вдячний усміх» («Дядько та тітка»); «смугливий видочок», «смугливе личенько», «русява, аж біла голівка», «дрібненькі, запечені на сонці рученята», «великі сиві очі», «чорні вії», «повні вуста», «дрібненькі зубки», «босі ноженята» («Харитя»); «русява голівка», «здорові сиві очі», «блідий видочок» («Маленький грішник»);

- описи української природи.

У цілому твердо йдучи шляхом реалізму, який виражав найпередовіші суспільні тенденції, Коцюбинський на початку своєї літературної діяльності все ж не міг пройти байдуже ні повз сентименталізм, ні повз примітивну орнаментовку етнографізму, що цілком узгоджувалося з народницько-просвітянськими ідеалами молодого письменника. Початком пошуків стала етнографічно-реалістична манера І. Нечуя-Левицького та Панаса Мирного, проте поступово М. Коцюбинський створює власний оригінальний стиль, ознаками якого стали глибоке відображення внутрішнього світу персонажів, відтворення характеру героїв у динаміці, у русі. Це спричинено бажанням використовувати найновіші мистецькі техніки європейської літератури. Навчання Михайла Коцюбинського в попередників і пошук власної манери найбільше виявляються в особливостях розповіді, ставленні до народнопоетичних зразків, у системі тропів, мовній структурі творів і портретному живописі.

Після «Андрія Соловійка» Коцюбинський поступово відмовляється від оповіді, стриманіше вживає усномовні фразеологічні звороти, пестливо-зменшувальні утворення, традиційні тропи, набуваючи письменницького досвіду. Уже в останньому оповіданні 80-х років – «Дядько та тітка» – виявляється нахил письменника до урізноманітнення засобів художнього вираження.

Еволюціонує і пейзаж. Якщо в «Андрієві Соловійку» пейзажні малюнки статичні, описові, то в оповіданні «Дядько та тітка» виявляється індивідуалізація враження: «Висока, струнка грабина посихляла свої голови,

мов дерево хоче шепнути своєму сусіду через стежку якусь новину». Природа гармонізує настроям і думкам персонажів, пейзаж психологізується і стає складовою частиною сюжету.

Як майстерний пейзажист, Коцюбинський насичував свої оповідання яскравими живими кольорами, щоб якнайкраще передати настрій своїх творів. Письменник вмів обирати відтінки, які у поєднанні створювали неперевершену гаму кольорів. Змальовуючи українську природу, автор передав усю її барвистість, контрастність: «червоне сонце», «жовтогарячий ріпак», «квітник аж горить червоними, рябенькими, білими гвоздиками» («Дядько та тітка»), «червоніло ціле море колосків пшениці», «кучерявий зелений ліс» («Харитя»). Для створення кращих асоціацій у читача, автор, описуючи кольори, порівнює їх із іншими явищами, щоб увиразнити їх характер: «зелені, як рай, хутори», «зелена, як рута» трава, «біленькі хатки розбіглись по пригорку, мов білі ягнята по зеленому полю», «високі чорні тополі, як військо», «межи зеленими килимами біліє гречка, наче хто розіслав великі шматки полотна білити на сонці». Коцюбинському вдається описати колір явища, не вказуючи конкретно на нього, а окреслюючи лише головні, характерні йому елементи: «чисті, як кришталь, гарячі узгір'я», «убогі села», але «веселий вид». Майстерний Коцюбинський і у створенні контрастів. Наприклад, у оповіданні «Ялинка» письменник уводить в опис яскраво протилежні кольори: білий («білі, наче молочні, хмари», «поле, вкрите снігом, мов білою скатеркою») та чорний («чорні голі дерева», «чорні гілки», «чорне вороння», «чорна стіна лісу»). Автору вдається створити також контраст відчуттів: «ясне сонечко» – «холодний вітер»; «синявий сніг грав на сонці самоцвітами» – «снігові замети», «мокрый сніг».

Використовуючи у своїх оповіданнях яскраву та широку гаму кольорів, М. Коцюбинський освоював імпресіоністичну манеру письма. Про це також свідчить влучне застосування звукових елементів та запахів. Усе спрямоване на створення у читача цільного враження від прочитаного твору. Письменник розбавляє часто тривалі описи, вносячи у них слухові деталі: «пташки щибечуть, зашелестить... пшениця од вітру», в садку «бджоли гудуть» («Дядько та тітка»); «жито шелестіло вусатим колоссям», «цвіркун цвіркоче в житі, шелестить сухий колос та інколи запідпадьомкає перепелиця», «лунає в повітрі весела пісня жайворонка», «...фуррр!.. Перепелиця пурхнула перед самою Харитею», «в печі щось бухнуло, зашипіло, засичало» («Харитя»); «навкруги вила хуртовина», «вітер гучав межи деревами», «весело рипіли сани», «Трісь! Щось тріснуло в саях...» («Ялинка»); «струмочки жебоніли щось межи собою» («Маленький грішник»). Застосування звуків оживляє описи природи, вносить свіжість у текст. Із цією ж метою автор використовує запахи: «пахощі повівають», у садку «пахощі так і обіймають, так і обгортають тебе», «віють з поля чудові пахощі од нестиглого зерна і польових квіток». Таким чином автор апелює до різних чуттів реципієнта – зору, слуху, нюху – й майстерно відтворює дійсність.

Специфіка української ментальності полягає у тому, що наш народ схильний до милосердя і гуманності. Тому й будь-які події, вчинки люди пропускають крізь серце. Петро Кононенко вказує, що український характер відзначається, по-перше, універсалізмом, по-друге, кордоцентричною структурою. «Ця ідея висвітлена ще у філософській творчості Г. Сковороди. Серце – це корінь і суть людини, центр її життя. Воно містить у собі велику силу, яка виходить за межі душі і людського розуму. Це точка, центр середовища, орієнтир людської душі. Тіло – реальний символ людського розуму, а в серці виявляється вся людина» [5, 205].

На сьогодні популярною є думка, що у «філософії серця» сконцентрована вся специфіка світогляду українців, а також визначальні риси національної ментальності. Ідеї кордоцентризму спостерігаємо і в Тараса Шевченка: серце у його творах – осередок внутрішнього світу українця. «Філософія серця» простежується також у творчості П. Куліша, М. Гоголя, М. Костомарова, Лесі Українки, Б.-І. Антонича, П. Тичини, О. Довженка.

Як справжній українець, Коцюбинський проймається ідеєю кордоцентризму. Тому часто у творах згадується образ серця – символу людської доброти і співпереживання, з допомогою якого Коцюбинський намагався апелювати до найтонших порухів душі читача, його внутрішньої суті. Кожний згаданий образ серця має різне ідейне навантаження, посилює сприйняття певних відчуттів:

- болю: «уся її постать болісно вражала серце» («21 грудня, на Введеніє»); «живий жаль бере за серце» [8, 36], «її маленьке серце заболіло, наче хто здавив його в жмені» («Харитя») [8, 35]; «Серце її обливалося кров'ю» [8, 96], «Той крик серця болісною луною розлігся в Якимовому серці» («Ялинка») [8, 97]; «серце маленьке рветься з болю» («Маленький грішник») [8, 142];

- смутку: «смуток важким каменем пригнітить серце» («Дядько та тітка»); «Усю ніч сум літав по хаті, шарпав за серце бідних людей» [8, 97], «невесело було на серці в Якіма та Олени» [8, 97] («Ялинка»);

- неспокою, тривоги: «Дмитрик не розуміє гаразд сих слів, але його щось стискає коло серця» («Маленький грішник») [8, 142];

- безнадійності: «страшна безнадійність обняла йому серце» («Маленький грішник») [8, 142];

- страху: «серце закалатало Хариті в грудях з переляку; далі наче спинилось, і Харитя скаменіла на місці» («Харитя») [8, 38];

- грубості, жорстокості: «зачерствіє в них серце», «Злая радість наповнює серце дитини» («Андрій Соловійко») [8, 485];

- радості, щастя: «Чим ближче під'їздив Андрій до села, тим серце билось скоріше і сильніше...» («Андрій Соловійко»); «половина туги... злізла з серця», «хтілось би затаїти те невідоме щастя в самій глибині серця» [8, 74]; «мрії... оточують якимсь то спокійним, то пекучим щастям твоє серце» («Дядько та тітка») [8, 74]; «Та не така була погода, щоб смуток затримався в його серці» («Маленький грішник») [8, 137];

- істини: «Дмитрик чує дитячим серцем, що так погано чинити» («Маленький грішник») [8, 142].

Визначення лексеми «серце» у Коцюбинського має поширене значення – це й емоційно забарвлений образ, і символ як відображення внутрішніх переживань та процесів людини.

У Коцюбинського удосконалення методу, безперечно, позначилось і на стилі, і на творчій манері. Усталювався метод, а стиль дедалі більше позначався майстерністю соціально-психологічного аналізу, манера удосконалювалася в напрямі художнього лаконізму й образної виразності. Поряд із відступами від принципів реалізму, невправністю в галузі композиції, використанням мовно-літературних штампів у творах Коцюбинського 80-х і початку 90-х років бачимо засвоєння кращих здобутків класичної української прози і перші кроки до літературної самостійності.

Поетика белетристики письменника розкривається в двох напрямках. По-перше, Михайло Коцюбинський і надалі використовує традиційний сюжет, по-друге, звертається до складніших форм художньої реальності, наприклад, до відображення характеру через глибинні процеси у душі персонажів. Ці тенденції (яскравий імпресіонізм і реалізм) постійно переплітаються у кожному з його творів і у творчості загалом.

Художня форма ранніх творів підпорядкована меті повчання. «В перших учнівських спробах Коцюбинського ще не стоїть питання композиції, сюжету чи жанру» [4, 17]. Прагнучи зробити свої ідеї більш дохідливими до широкого кола читача, автор у свої творах вдається до спрощеної, примітивної композиції, зберігає строго хронологічну послідовність подій, обмежується характерною для дидактичної літератури розв'язкою – перемогою доброго начала над «темрявою і злом». Композиція часто лаконічна і гранично стисла; ущільнення досягається тим, що автор подає розгортання подій у хронологічній послідовності, але зупиняється лише на найбільш прикметних моментах.

Характер обраних тем визначив і стиль розповіді: вона епічна, інколи з поширеними описами, які подекуди безпосередньо не зв'язані з настроями героїв, що є зовсім не властивим для психологічної манери зрілого Коцюбинського. Ранні твори мали ще недосконалу форму, яка не повністю відповідала змістові. Особливо шкодить їй дидактизм, манера письменника вказувати на ідейну настанову, замість того, щоб вона впливала з художньо організованих подій як кінцевий висновок.

Лексика творів Михайла Коцюбинського багата, образна, емоційна, базована на живому селянському мовленні. І в мові персонажів, і в авторській розповіді природно звучать колоритні слова і вирази з селянської лексики: «пхинькала», «маракуете», «хочя», «тра», «биндочка», «манячить», «бомбатись», «талапайся», «зашпортнулась», «шеберхне», «подать», «брилює», «праве», «згризлива», «брьохав». Характерні вирази і звороти, прислів'я, приказки, примовки («як муха в окропі скрутилась», «побила лиха година», «втяти язика», «залляти гарячого сала за шкуру», «пальцем не поворушить» та

ін.) надають мові виразного національного колориту, стають основою для створення свіжих, яскравих тропів.

Для стилю розповіді Коцюбинського є характерним лаконізм прямої мови. Наведені у текстах діалоги несуть високе ідейне навантаження, адже мають соціальний зміст, психологічно наснажені, є одними з ключових способів індивідуалізації персонажів. До того ж у творах письменника часто зустрічаються внутрішні монологи героїв. Наприклад, болісні роздуми Андрія Соловійка з однойменного оповідання: «Чого він б'ється, проклятий? Що я йому зробив?»; «Чекай.., як виросту, не дамся я тобі. Я тоді тобі всю чуприну обірву, щоб ти знав, як то битися!». Чи хвилюючі думки уже вченого Андрія: «Господи, – думається йому, – Господи! Я був темний, нерозумний, недобрий... а тепер я світ бачу... а тепер інший... Сам собі не вірю... я світ бачу... Господи!.. Який же я щасливий!!!» Або ж довгий монолог Андрієвого дядька Харитона Шакули, що якнайкраще розкриває психологію даного героя: «... та ще така в мене собача натура, що як п'яний, то зараз добрішаю: хочеться що-небудь доброго зробити... І тоді: лихий мені надав узяти отого хлопчика... Соловейкового... Він хоча ж і добрий чоловік був і навіть кумом мені доводився – але тут і свої діти... Здурів, та й годі!.. І жінка рипається... «Дайте, кажу, його мені. Я йому батьком буду»... та ще й розплакався. Ото дурний... що то горілка!.. Що буде, то буде, а буде, що Бог дасть» [8, 485]. Вміле змалювання картин життя через сприйняття їх персонажами надають оповіданням широти зображення і майже наочної зримості описуваного.

Найцікавішим з точки зору оповіді є твір «Дядько та тітка». Розповідь ведеться від першої особи. Письменнику вдається розкрити свої думки, переживання не адаптуючи їх до певного героя, і, як наслідок, спотворюючи їх, а безпосередньо від свого імені. Присутність автора у творі значно спрощує діалог читача з митцем, створює враження живої розмови, полегшує сприйняття думок та почуттів. Тому під час полеміки Мусі з дядьком читач мимоволі відчуває себе учасником діалогу, апелює до героїв. Дійсність передається через суб'єктивні враження й почуття персонажа у поєднанні з об'єктивною авторською розповіддю. Письменник вміло використовує ритмомелодіку чітко індивідуалізованої мови персонажів, темп якої співзвучний настроям, переживанням, подіям, що змальовуються.

На думку П. Колесника, у ранніх оповіданнях «зроблено перший, хоч і несміливий, крок до створення художнього реалістичного образу, людського характеру. І мова тут багатша, і засоби мовної характеристики героя різноманітніші, хоч ще й досить примітивні. Автор починає орудувати тропами, намагається дати якийсь опис, пейзаж» [4, 17].

Із роками творча манера письменника видозмінювалась, удосконалювалась і набула характерних ознак, серед яких:

- колористичність живопису і любов до яскравого зорового образу, промовистої деталі;
- перевага метафори перед порівнянням;
- кордоцентрична спрямованість;

- збагачення словника новою лексикою;
- насиченість мови внутрішніми монологами;
- любов до експресії, звуконаслідувальних образів, невласної прямої мови;
- лаконізм прямої мови тощо.

Отже, рання творчість Коцюбинського прикметна як непростий, але свідомий та послідовний пошук власного творчого обличчя. М. Коцюбинський шукав найвиразніші, найекономніші, найбільш відповідні власним естетичним настановам засоби вираження думки. З цією метою він оволодівав новітніми надбаннями літературної техніки: барвистим живописом, акварельною легкістю малюнка, прийомом змалювання образу через сприйняття інших персонажів. У палітрі Коцюбинського-художника впадає в око портретно-пейзажний живопис, уміння передати найлегші порухи душі людини, звукова «інструментовка» зображуваного, ідейно-композиційне навантаження психологічної деталі.

М. Коцюбинський навчався у видатних майстрів слова, але шукав і власний шлях, дедалі більше відходячи від деталізованого змалювання зовнішніх рис героя і максимального насичення портретних малюнків традиційними поетичними асоціаціями, порівняннями й епітетами. У письменника простежується тенденція до більшої стриманості у змалюванні портретів і використанні народнопоетичних уявлень і мовних засобів. М. Коцюбинському вдається уникнути натуралістичного протоколювання пейзажів, сухого переліку деталей природи та її явищ, одноманітності епітетів та порівнянь, надмірної розтягнутості пейзажів, характерної, наприклад, для І. Нечуя-Левицького.

Із появою кожного нового твору М. Коцюбинський удосконалював форму письма, яка стає справді прекрасною, позначеною печаттю тієї здорової краси, яка засвідчує велику закоханість письменника в життя, у його безупинний плін, у його звуки, барви і пахощі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єфремов С. Історія українського письменства / Єфремов С. – К. : Феміна, 1995. – 688 с.
2. Єфремов С. Михайло Коцюбинський // Єфремов С. Вибране. Статті. Наукові розвідки. Монографії / упоряд., передм. та прим. Е. Соловей. – К. : Наукова думка, 2002. – 534 с.
3. Зеров М. Пам'яті М. Коцюбинського // Зеров М. Українське письменство. – К. : Основи, 2002. – 256 с.
4. Колесник П. Й. Коцюбинський – художник слова. – К. : Наукова думка, 1964. – 198 с.
5. Кононенко П. Свою Україну любить... / Кононенко П. – К.: Твім інтер, 1996. – 286 с.
6. Костенко М. О. Художня майстерність Михайла Коцюбинського / Костенко М. О. – Видання друге, доповнене. – К. : Радянська школа, 1969. – 270 с.
7. Коцюбинська М. Михайло Коцюбинський – сьогоднішніми очима // Коцюбинська Михайлина. Мої обрії: у 2-х т. / Коцюбинська М. – Т. 1. – К.: Дух і Літера, 2004. – 344 с.
8. Коцюбинський Михайло: твори в 2-х томах / За ред. М. Т. Яценко. – Т. 1. – К. : Наукова думка, 1988. – 577 с.

9. Коцюбинський Михайло: твори в 6 томах. – Т. 4. – К. : Видавництво АН УРСР, 1961. – 474 с.
10. Кузнецов Ю. Б. Поетика прози Михайла Коцюбинського / Кузнецов Ю. Б. – К., 1989. – 292 с.
11. Михайло Коцюбинський. Бібліографічний покажчик / Склав М. Мороз; відпов. ред. С. Шаховський. – К. : Наукова думка, 1964. – 268 с.
12. Михайло Коцюбинський. Матеріали II наукової конференції пам'яті письменника (до 100-річчя з дня народження) / За ред. В. М. Борщевського, М. К. Генного. – Вінниця: Вінницьке книжково-газетне видавництво, 1963. – 174 с.
13. Міщенко Д. Розвиток реалізму в творчості М. Коцюбинського / Д. Міщенко. – К. : Державне видавництво художньої літератури, 1957. – 176 с.
14. Музичка А. Натуралістичний імпресіонізм Коцюбинського / А. Музичка // Коцюбинський. Збірка статтів / За ред. Ол. Дорошкевича. – Харків–Київ: Лім., 1931. – Т. 1. – 287.
15. Наливайко Д.С. Искусство: направления, течения, стили / Д.С.Наливайко. – К, 1981. – 367 с.
16. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / С. Павличко. – К. : Либідь, 1999. – 670 с.
17. Партолін М. П. Світогляд М. М. Коцюбинського / М. П. Партолін. – Харків: Видавництво Харківського державного університету імені О. М. Горького, 1965. – 306 с.
18. Поліщук Ярослав. «Пейзаж людини» від Михайла Коцюбинського / Поліщук Я. О. // Дивослово. – К., 2004. – №10. – С. 44.
19. Поліщук Ярослав. Міфологічний горизонт українського модернізму: монографія / Поліщук Я. О. – Вид. 2-ге, доп. і переробл. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2002. – 392 с.
20. Поліщук Ярослав. І ката, і героя він любив... Михайло Коцюбинський: літературний портрет / Поліщук Я. О. – К. : Академія, 2010. – 300 с.
21. Потупейко М. М. Михайло Коцюбинський: ранній період життя і творчості / М. М. Потупейко. – К, 1964. – 258 с.
22. Стебун І.М. Михайло Коцюбинський. Життєвий і творчий шлях. Критико-біографічний нарис / І.М. Стебун. – К. : Держлітвидав, 1938. – 168 с.
23. Франко І. Інтернаціоналізм та націоналізм у сучасних літературах / І.Франко // Франко І. Зібрання творів: У 50-ти т. – К. : Наукова думка, 1981. – Т. 31. – 768 с.
24. Франко І. Старе й нове в сучасній українській літературі / Іван Франко // Зібрання творів: У 50-ти т. – К. : Наукова думка, 1982. – Т. 35. – 588 с.
25. Федоренко Є. Пошуки М. Коцюбинського – стиліста / Є.Федоренко // Українське слово. – К., 1994. – С. 91–103.

НОВАТОРСКИЕ ИДЕИ МИХАИЛА КОЦЮБИНСКОГО НА ПУТИ ОТ КЛАССИЧЕСКОГО РЕАЛИЗМА К ИМПРЕССИОНИЗМУ НА НАЧАЛЬНОМ ЭТАПЕ ТВОРЧЕСТВА

Павел Резрут

Раннее творчество Коцюбинского воспринимается как непростой, но сознательный и последовательный поиск своего творческого стиля. М. Коцюбинский искал выразительные, экономные, наиболее соответствующие собственным эстетическим установкам средства выражения мысли. Для этого он овладевал новыми достижениями литературной техники: красочной живописью, акварельной легкостью рисунка, приемом изображения образа через восприятие других персонажей. Цель статьи – проанализировать ранние произведения М. Коцюбинского, показать его становление как талантливого писателя-классика от подражания к поиску собственного стиля на основе анализа ранних рассказов.

Ключевые слова: импрессионизм, классический реализм, дидактизм, кордоцентризм, пейзаж, звукоподражания.

INNOVATIVE KOTSIUBYNSKY'S IDEAS ON THE WAY FROM CLASSICAL
REALISM TO IMPRESSIONISM
ON THE EARLY PERIOD OF CREATIVITY

Pavlo Regrut

Mykhailo Kotsiubynskyi's creativity attracted the attention of the public and critics in the 90^s of the XIXth century. Ukrainian writers were interested in ideas and methods of western artists, images, which was reflected in their quests and aesthetics considerations. Mykhailo Kotsiubynskyi's works, which are difficult to classify as a particular stylistic direction even from the distance of the century, has become an object of intense interest in Ukrainian literary criticism.

As a realist, Mykhailo Kotsiubynskyi drew attention in his works to the external depiction of the detail, seen in his life. As a naturalistic Impressionist and later as a psychological impressionist, he described the deepest and the most subtle movements of the soul.

Professor Yaroslav Polishchuk defines Kotsiubynskyi's creativity as an artist of words by the formula "naturalism – Impressionism – Symbolism", which gives an adequate idea of the scope of its individual searches: from imitation of the older generation's school (I.Nechuy-Levitsky, Panas Mirny) to the adoption of new European artistic movements of the prose of the nineteenth century, and made them the techniques of writing that has been implemented on the border of centuries and it enriched the modernist era.

The aim of the article is to analyze Kotsiubynskyi's early works, highlight moves his growth as a talented writer of the classic inheritance in search of their own style based on analysis of earlier stories.

The problems were resolved during the work:

- analyze the ideological and artistic content of the stories, language tools;
- explore the Kotsiubynsky's stylistic innovation in the imagine of the landscape and color;
- to make conclusions about elements of a new style in writing.

Key words: *impressionism, classical realism, didacticism, cordocentrism, landscape, onomatopoeia.*

Стаття надійшла до редакції 01.03.2017

Прийнято до публікації 25.03.2017